

LEZOKO ETXE ZAHARREN IZENAK

ETA BEREN BERRESKURAKETA

Gaur gure iraganaren berreskuraketaren atzetik gabiltzan euskaldunok badugu nahiko lan gure kale eta etxeen jatorrizko izenak errekueratzean. Lezoko garai bateko etxeek, eta Euskal Herri osoan gertatzen zen bezalaxe, bazeukaten beren izen jatorra eta berezia, batzuetan toponimiarekin zer ikusirik zeukana, bestetan nagusiaren bizi-bidearen berri ematen ziguna eta besteetan nagusiaren izen bera agerian uzten ziguna. Lezon hiruetakoak eduki ditugu, nahiz eta zoritxarrez, gaur egun etxeke atarietatik desagerturik egon. Batzuk ahoz aho gorde dira eta bizirik iraun dute gaurko egunetarako, besteak gure artxiboko paperen artean ezkutaturik egon dira hautsak noiz astinduko zaizkien zain.

Gai hau Kultur Batzordean ondo ikertu ondoren, Gobernu Batzordera pasa zen eta baita onartu iazko urriaren hogeian. Gaur txartelen aukeraketa eta presupuestuen azterketa falta zaigunez gero, esan dezakegu laister gure begien bistan eta denon ezagupenean egongo direla. Baina bitartean ikus ditzagun zeintzu diren izen hauek eta zeintzu diren etxe hauetan azaltzen zaizkigun beste zenbait berezitasun.

BEHEKO PLAZAN

2. *zenbakia.* Ba omen dirudi etxe honek ZABALA-ENEA izena zuela, eta izenak ederki esaten digun bezala, Zabala abizena zuen norbaiten etxea zela adierazten du. Eta oraindik errurik badago etxeke aurrekaldean dagoen armarrarian begiratzea, besterik ez dago. Han garbi garbia irakur bait daiteke honako testu adierazgarria: «SOY DE ZABALA».
4. *zenbakia.* PASKUAL-ENEA, bere jabea izan zenaren izena agertuz.
6. *zenbakia.* INDIANO-ENEA. Etxe hontan dago gaur kokaturik bere beheko aldean «Aizpea» Ostatua, eta izenarengatik atera dezakegunez, ba omen dirudi Lezon ere Ameriketatik diruarekin etorritakoak egon zirela. Kanta zaharrak ederki kontatzen digun bezala: «Ameriketara joan nintzan zentimorik gabe ta handik etorri nintzan maitia bost miloien jabe.» Eta etxe honen izenak gogoratzen diguna hauetakoren bat izango da dudarik gabe.

7. *zenbakia*. MARIYA-ENEA. Etxe honen nagusia emakumea zen berriz, eta MARIYA edo MARITXUren izena hor azaltzen zaigu oraindik.
8. *zenbakia*. GALARDI. Aintzinako jabea gogoratuz. Gaur bere beheko aldean Lezon dugun estanko bakarra kokatzen da.

KALE NAGUSIAN

2. *zenbakia*. ITXUE. Izenetik ezin dugu gauza garbirik atera, baina aipatu beharra dago Gaintxurizketa aldean badagoela izen bereko baserria.
4. *zenbakia*. ARPIRE-ENEA. Norbaiten hondasuna dela adieraziz. Etxe honek badu ere bere harrizko armarri dotorea.
5. *zenbakia*. ZABALA ETXEA. Ba omen dirudi etxe honen lehenengo jabea Zabala abizeneko itsasgizon bat izan zela eta hortik datorkio bere izen zaharrena. Bestelako izenak baditu ere, horien artean ZABARRE (Zabalaren larre) lehenengoaren adierazbidetik abiatzen zaiguna.

Urteen poderioz bikarioaren etxea izan zen eta horregatik aldatu zioten izena BIKARIO-ENEA ipiniz, eta hauxe da gaur oraindik paper legaletan azaltzen dena. Baina hemen ez omen da bere izenen zerrenda bukatzen, geroxeago koartela izan zenean holako izenarekin ezagutzen bait zen, eta gaur egun KOARTELA da herriaren ahotan erabiltzen dena. Etxe honek badu bere harrizko armarri eder eta jatorra.

6. *zenbakia*. SUSANA-ENEA. Bere garai bateko jabearen izena agertaraziz. Bere armarria gordetzen du, eta ate nagusian, goiko aldean JHS inskripzioa.
8. *zenbakia*. MARIPOXA-ENEA. Agian «maripoxa» = pinpilinpauxa izengoitia edo ezizena zeraman norbaitena zela azalduz.

10. *zenbakia*. MAISU KRISTOBAL-ENEA. Bere garai bateko nagusiaren izena eta bizibidea agertarazten dizkigu. Ez dakiguna da zeren maisua zen.
11. *zenbakia*. HARRIESKAILETA. Bertako harrizko eskaileraren berri ematen diguna.
12. *zenbakia*. LABEA. Egia esateko ez dakigu haxe bere izen zaharra zen, edo bertan labea zegoenez gero, bakar bakarrik etxe hau aipatzerakoan herriak aipatzen zuena. Gauza da oraindik izen honekin izendatzen dela.
14. *zenbakia*. ALTZATE-ENEA. Aintzinateko Lezon bizi izan zen Altzate izeneko leinu edo linajearen gogoia ekartzen diguna. Xiur aski bere nagusiak leinu hontakoak izango ziren.
15. *zenbakia*. XAGU-ENEA. Beste ezizeneren bat ote?
16. *zenbakia*. JAMOT-ENEA. Lezon eta Pasai Donibanen bizi izan ziren gaskoi ugari haietako baten hondasuna agertzen ote digu? Oraindik badaude gure herrietan haietako gaskoien berri ematen diguten abizen pila: Trezet, Laboa, Bandres... Bere armarrria agerian ikus daiteke oraindik.
20. *zenbakia*. Etxe honek bi izen ditu: PANTXIKA-ENEA eta ATAUNDARRA-ENEA. Biok bi jabe ezberdinen berri ematen digute.
22. *zenbakia*. MANDAZAIA-ENEA. Bere jabearen bizibidea dagerkigu.
30. *zenbakia*. PIKANDIA-ENEA. Nagusiaren abizena erakusten diguna. Bere ormetan honako plaka grabatu bitxi hau irakur daiteke: «Aquí mataron a Juanes de Salaberria yendo su casa. Ruegandos por el alma a dieciseis de agosto año 1648.» Iraganeko tragedia baten oroigarri argia.

Eta Kale Nagusiko goiko aldean, Pasai Donibaneko bidetik gertu, gaur Kultur Etxea den eta bere izen zaharraz ezagunagoa den ANDREONE etxea. Guztiz eraberiturik dago, eta gaur zenbait kultur ekintzetako erabiltzen da, halanola euskarazko klaseak, Musika Akademiaren ekoitza, Zine emanaldietako... Ba omen dirudi etxe hau Blas de Lezo marinelen sortetxea dela. Gaur bere armarrri dotorea kontserbatzen du.

BESTELAKO ETXE IZENAK

Baina Beheko Plaza eta Kale Nagusitik kanpo badaude beste etxeak bere izen zaharrak gorde dituztenak. Normalean garai bateko hirialde edo kaxko zaharrearantz kokatzen dira. Ikus ditzagun.

Donibane Kalean JAUREGIALDE izenekoa. Dirudenez izen honek gaur MARKESANE daraman parkean zegoen LEZOHAUNDIA izeneko jauregiaren berri ematen digu, nahiz eta bakarrik hurbiltzeagatik izan. Jakin badakigu Lezohaundia Lezoren sortzailea izan zen Gillermo Lazonen etxea zela, eta urte luzeetan bertan bizi izan ziren bere ondorengoak. Zoritxarrez gaur ez zaigu jauregi honen deus gelditzen, bere oroimena ez bada. Esaten dutenez ba omen daude Lezon bizirik, beren gaztedian Lezohaundia oraindik erdi zutik erdi eroria ikusi ahal izan zutenak. Gaur egun ez dakigu noiz eta zergaitik bota zuten. Aurreko gorporazioak oroigarritzko monolito edo plaka bat jartzea Markesonon onartu zuen. Tamalez ez zen bete, eta gaur ez dago ezer Lezohaundia egon zen tokian bere iraganeko presentzia gogoratzen diguna.

Zubitxo edo Txuitxo auzoan badaude bestalde holako etxe batzu, oraindik bi armarri gordetzen dituen ZUBITXO izenekoa eta sagardotegia izan zen TXERRIMUÑO ospetsua garrantzitsuenak direlarik. Auzo honetan badago beste etxe famatua, nahiz eta askoz berriagoa izan: GITET, bere nagusia zenaren abizena gogoratzen diguna.

Aipatu beharra da URRULLOBERRI (Jaizkibel Kalean) eta Goiko Plazan dagoen BIKARIO-ENEA izeneko etxea. Azken honek oso ondo adierazten bait digu bere biztanleen izakera.

Ikusten dugunez, Lezoko etxeek badute beren berezitasunak, denborean zehar ederki gorde dituztenak. Orain guri dagokigu gordetzen eta iraun erazten ahalegintzea. Ez dezagun bazterrera bota gure arbasoengandik jaso duguna. Historiak makina orri ditu, gertaerak, gudateak, hondamendiak... eta etxe hauen izenek beren biztanle arrunten berri ematen digute, biztanle arrunten berri arruntak, baina ez horregatik besteak baino garrantzi gutxiagokoak. Historia orri idazten da, eta orri hau galtzen badugu jai dugu historia zehatz bat idazteko orduan.

ZABARRE